

(> *gardamelna* > -mella) en E. T. C. II, 21 *Gardanes*, error de lectura per l'aranès *gardaues* (=GAVARRA) *Gardanxa*, *gardanyer*, *gardaula*, V. *gardènyia*

GARDÈNIA, del ll. modern botànic *gardenia*, mot creat per Linneu per denominar aquesta flor i planta a honor del naturalista escocès Alexander Garden [1791]. □ 1.^a doc.: 1880 (DAG.), 1911 (Alomar), DOrt.

GARDENYA, 'truja vella', 'dona grossera i de mals trajos', probablement resulta d'un encreuament, antic i un poc modificat, de *garrina* amb *godalla*, tots dos nom de truges o trugetes. □ 1.ª doc.: c. 1880, DAG.

Que localitzant-lo a la Plana de Vic el defineix «truja, llavora; fig. marimacho, solterona»; d'ací passa al DOrt. i Dfa., i AlcM afegeix que també s'usa a Cerdanya, Alt Berguedà i Vall d'Hostoles, i, amb el sentit de dona molt bruta o ovella de mala casta, a l'Empordà. Com que l'aspecte del mot no és onomatopèic no trobo acceptable l'explicació d'AlcM com a imitació del crit del porc: això no ens obliga, però, a negar que a la formació de la *ny* hagi pogut colaborar una influència imitativa, segurament la de *grunyir*, *grunya*, *gruny*, i la veu que aquests mots expressen.

Però l'origen de la paraula es deu trobar en alguna combinació dels dos sinònims *garrí* i *godall* (aquest també usat per a l'adult i aquell extensible fins això), o més exactament els femenins corresponents *godalla*, *garrina*; com que tots ells deuen ser molt antics, la terminació en -eny- pot ser deguda, almenys en part, a una pronúncia pre-catalana *godayla* que, combinant-se amb el començament i l'acabament de *garrina*, en fes *gar-day-na* > *gardeïnya*. Hi pot haver hagut també influència d'altres mots de sentit afí que ajudés a la fixació de la terminació, tal com la tenim avui: ja n'he suggerit un i hi pogueren participar el ll. RINGĪ, que és «grogner, gronder» en Terenci, Horaci etc., i ha donat els nostres *renyar* i *reny*, cast. *reñir* 'ensenyar les dents', 'escriu-dassar', 'barallar-se'; més que més tenint en compte que el punt de partida de tot plegat pot estar en el verb *gardenyar*. O bé *gardunya* 'mala gent i traïdora'.

DERIV. I AFINS: *Gardenyar* 'el grunyir de les truges' (DAG). *Gardeny*. *Gardenyer* 'lloc immund' (que AlcM escriu *gardanyer*). *Gardaula* 'eixorc' (AlcM la *gardenya* que ja ha cessat de criar), 'beneit, babau' amb influència de *barjaula*, *banaula* etc. *Fer una cosa a la gardanxa* mall. amb la terminació del sinònim a la *biorxa*.

Gardet (Ordal) 'vailet ajudant del pastor' (AlcM), *gardiu* (Cadaqués) 'minyó eixerit' (AlcM), *gardinot* (Muntanya) 'xicot, bordegàs' (DAG.), derivats de l'oc. *gardo* 'guarda', manllevats a causa de la presència de rabadans de l'Aude, del Gavalda etc., que ajuden els pastors catalans (*gardiu* pot resultar d'un diminutiu oc. *gardeu* amb la *i* del diminutiu cat. -i, -ina, cf. *gardinot*); cf. en el TdF *gardaire d'avé* «gardeur de trou-

peaux», *gardaire de porc*, 'de cochons', *gardeto* «pâturage réservé», *gardî*, *gardo*, «surveillant, garde champêtre», *gardian*, *garduan* «pasteur de chevaux ou de taureaux sauvages», *gardianou* «aide-gardien = *egassier*», *gardieu* «lieu où les taureaux ou vaches sauvages paissent» i d'altres.

+*Gardi* el sento a Banyoles (1958) com a nom d'un peix de l'estany, i suposo que sigui mal llegida per *gardi* la grafia *garch* impresa en una llista de peixos que pagaven drets a Balaguer, en l'any 1313: «peix de rocha, axí com és *garch*, marbre, verada, paregols, oblada ---» (BABL XII, 421). Potser resulta d'una diferenciació de les *rr* (fenomen molt corrent en els mots d'origen pre-romà, *TopHesp.* II, 141, 112, 309, on estudio entre altres el cas de (*garda* i cast. *ardilla* < *garra*) en el prov. *gàrri* pròpiament 'rata' (cf. el cat. *rata* 'mena de peix'), que de fet s'usa també com a nom de peix: *gàrri-negre* 'Motella fuscà', *gàrri tigrà* «Motella vulgaris», com a nom de peixos de mar coneguts a Marsella, TdF. No sabem d'on treu el DTo., 1647 (ni si no és mera corrupció gràfica) un «*gardon*: luciscus» (copiat per Lacav. i Belv.) «peix d'aygua dolça ---». Lab. afegeix que en cast. se'n diu també *gardon* [?] i *dardo*.

Gardinell, V. *gotim*

Gardina [DAG.] pot venir d'**esgardina* (deglutinació *unes gardines* < *unes esgardines*), resultant d'un encreuament dels quasi-sinònims ESCARPRA i **escodina* diminutiu d'ESCODA (per a la *g*, cf. *esgardissos* < *esquerdissos*, *esgarrinxar/escarrinxar* i *gardina* variant de CARDINA 'cadernera').

GARDUNYA, mot murriesc i familiar, pres del cast. ajargonat *garduña* 'persona o gent de mal viure', pròpiament 'fagina' (mot d'origen pre-romà) pels hàbits predatoris d'aquesta salvatgina. □ 1.ª doc.: 1888, Lab.

«Pati general de les presons», Lab. (no encara 1864), anàlogament en castellà la *Garduña de Sevilla*; «el lladre convertit a les idees noves --- havia moralisat una mica les costums del Pati de la *Gardunya*, i ara ja -ls que entraven de nou no pagaven el tribut de la manta», Coromines (*Presons Imag.*, 1898, p. 86). Segons el meu pare (1933) «és el pati de la presó; i de la part més cridanera i tèrbola de<l mercat de> la Boqueria en diuen també la *Gardunya*»; s'acosta al sentit del cast. *garduño* «ratero» [*Pic. Justina*, 1605] l'ús individual: «l'Ibo no 's cansava de posar-li titlles, y ella, per sa part, axís que poguérem parlar-ne, me digué: —Quin *gardunya* n'hi ha d'aquell teu companyó! Se coneix qu' està fet a tractar sols ab ximplés, que 's creu que totes ho som ---», MrnVayreda (*Punyaalada*, II, 74 (63)). Per al cast. *garduña*, vegeu DECH (ARDILLA, nota 6, p. 320b41-9).

DERIV.: *Gardunyaire* [Coromines, però crec que vol dir 'pres acostumat a la presó' i no pas 'escarceller']; *gardunyaeria*.